

A ZSENI LÉLEKTANÁHOZ.

„A zseni lélektani problémájában általában minden eddigi ismert kutató meghagyott egy titokzatos, tudományos elemzéssel felkutatni valójában még csak meg sem kísérelt területet, egy a tudománynak *noli me tangere*-zúgot, egy *tabu-birodalmat*“ — mondja Boda István*) bevezetésül ahhoz a nagyszabású lélektani elemzéshez, melynek a zseni-problémát aláveti, — ellentétben a zseninek eddigi, többé-kevésbé rendszertelen és inkább költői-misztikus megvilágításával. A tudomány semmitől sem rettenhet vissza, ami bármikép vizsgálatai körébe vonható, még a legmagasabb szellemi megnyilvánulások s a legtitokzatosabb emberi-személyi jelenségek előtt sem. Így Boda István, aki szerencsésen egyesíti magában az éles és következetes elméleti képességeket a lélektan terén a kísérleti vizsgálódás exakt eredményeivel, új munkájában kimerítő, rendszeres és szintetikus rajzát adja a zsenialitásnak. Önálló kategóriái vannak a zsenialitás sokrétű s gazdag lényének kipreparálására és e kategóriákba szerencsés kézzel tudja beleilleszteni azokat a zseni-sajátosságokat is, melyeket az eddigi (jobbára esztétikai jellegű) irodalom róla feltüntetett. A zsenialitás értelmezése Boda-nál a „zseniális személyiség“ központi fogalmán nyugszik, nem az „alkotáson“; ezt a zseniális személyiséget keresi és találja meg minden egyes lángelméjű egyéniségben, ennek összetevőit és strukturáját kutatja s ebből vezeti le mindazt, ami belőle szervesen és szükségképpen következik, pl. a zseniális alkotásokat és a zseni emberi sorsát is . . .

A zseniális személyiség első strukturális összetevője: a zseni értelmisége; itt a lényegmegragadás, az elmélyülés, az átfogás képességei a döntők, kapcsolatban a zseni „objektivitásával“ és igazságával, továbbá tudatosságával, eredetiségével, természetességével, fantáziájával. Ez utóbbi tehetség, meg a szellemi „teremtés“ azok a „misztikumok“, melyek elkerülhetetlenül mintegy reátapadnak a zsenire a közfelfogásban; pedig a valóságban a teremtő-képesség épűgy nem par-excellence zseni-tulajdonság, mint egyéb lelki-szemleli jellegzetességek: csak akkor válik zseniálissá, ha függésbe jut a szellem mélységével, rendkívűli átfogó erejével s lényegeket látó erejével. Ez a példa is mutatja, mily termékeny a szerző szempontja: mindent a zseniális *személyiségből*, mint összefűggő egységből levezetni és értelmezni. — Az értelmi jellegzetességek mellett sorra kerülnek Boda művében a zseni nem-értelmi sajátosságai is: az általános pszichikus érzékenység, a pszichés dinamizmus, érzelmi-akarati tényezők, a jellem, az alkotás kiérlelése, a konstitűciós lehetőségek, a speciális tehetségek kérdése stb.

Hogy e kis könyv mily gazdagságot rejt magában, mutatják az elmélet alkalmazásai: a Balassi és Amade között vont párhuzam s megvilágítása annak a kérdésnek, kik *nem* lehetnek zsenik sohasem. Balassinál élvezettel olvashatjuk a szokványos irodalomtörténeti vagy esztétikai (lirai) kritikán túl terjedő s mélyebbről vett rajzát ennek a költő-zseninek, szemben Amadéval, ki csak „tehetség“ volt. Balassi mindenűtt igazi „lényegeket ragad meg, mélységekbe hatol, . . . motívumai és egész szemléletmódja igaz és mély, sajátos és nagyvonalű egységbe illeszkednek. Ez a költészet eredeti és új . . . E külön világban nincs semmi keresettség, semmi mesterkéltség . . . ellenkezűleg: a legspontánabb, legtermészetesebb keresetlenség, életesség, valószerűség, őszinteség, igazság világa

*) Boda István: A zseni lélektanához. A Magyar. Psych. Társaság Közleményei. 5. szám.

ez . . . az ellentétek is az élet igazságát fejezik ki leplezetlen nyíltsággal . . .“ E meglepő új megvilágítást aztán Boda rávetíti Balassi katonadalaira, — belemértve őket abba a fénybe, mely a katona-költő ritka emberi zsenialitásából, mint személyiségből, kiárad.

(Szeged.)

Várkonyi Hildebrand.

SIK SÁNDOR ADY GYŐZELMÉRŐL.

Sik Sándor előadást tartott a Deihe szegedi helyiségében, *Ady és az ifjúság* címmel. Az előadás elején Adyról és a saját fiatalságáról beszélt, arról a küzdelemről, amelyet folytatott előbb az ismeretlen, majd a megismert Ady ellen. Ez a küzdelem — vallotta — Ady teljes és döntő győzelmével végződött. Mert Ady az akkori fiatalságnak még probléma volt, aki ellen harcolt, küzdött, a mai fiatalságnak már nem probléma. Attól félek — folytatta —, hogy a mai fiatalok közül igen sok van olyan, akinek Ady nem jelent mást, mint irodalomtörténeti fejezetet a multból, egy jeles költőt, holott Ady még a jelené.

Ady a dekadens ember típusát képviselte, ám nem ennek a szónak az elferdített értelmében. Az a típus, amelyet ő képvisel, ma alig érthető, betegnek, nyomorultnak, nemzet-gyöngítőnek érezték ezt a típust és gyűlölték. De ha Adyban csak ez volna, akkor már rég meghalt volna, azonban van benne más alapelem is, például a magyar őserő. Dekadencia és magyar őserő? Ez a kettő csak benne férhetett meg egyszerre. Benne van mindaz, amit keménynek, a legösibb értelemben vett erősnek mondunk, mindaz, ami legnagyobb költőinkben szintén megvan. Nála: a beteg lélek egészséges művészettel erősen mondja mondanivalóit. Erős és — vagy inkább tehát: — forradalmár. Hogy miért, azt ő mondja meg: az igazi forradalmár mindig és mindenkivel szemben forradalmár. Belső okokból az, mert ami van, benne és kívüle, az nem jó, az fáj. Ady odacsatlakozott, ahol forradalmat látott. Elég nagystilű volt ahhoz, hogy tragikus lehessen. Elszánt, engesztelhetetlen harc élt benne saját maga iránt. Szerelmi lírája páratlanul tragikus. Hazafisága romboló, de magyar, egyszerre imádja és gyűlöli azt, ami magyar. De neki nem bocsájtották meg ugyanazt a vétket, amelyet Kölcsey is, Széchenyi is elkövetett. A gyilkot a maga szívébe is beledöfi, amikor bánt, ime a nagy tragédia . . . Azonosítja magát a nemzet tragédiájával, csak hogy a nemzet tragédiáját saját magán keresztül látja.

Vátesz-e Ady? Igen is, meg nem is. Vátesz, próféta negatív értelemben, mert azt mutatja meg, hogy mindaz jó, ami nem ő benne volt, illetve az rossz, ami benne volt. De van Adynál sok pozitívum is: a kultura utáni szomjúság, a nemzeti érzésnek a kritikai fajtája és a kis magyarok, a történelmi igazságtalanságot szenvedő parasztság iránti rokonszenv, amely ma is aktuális. Ezeket ki kell szívni belőle.

A költő, a művész Adyról szólva azt állította Sik Sándor, hogy sorrendben Vörösmarty és Petőfi után ő a legnagyobb lírikusunk. Végezetül felolvasta *Szeretném, ha szeretnének* című versét és ezzel fejezte be előadását:

— És szeretjük is őt . . .